

Date: 13th December-2025

**INGLIZ VA O'ZBEK ADABIY HIKOYALARIDA OBRAZ YARATISH
VOSITALARINING TARJIMADA MILLIY-MADANIY INTERPRETATSIYASI**

Aripova Saodat Taxirovna

Aniq va Ijtimoiy fanlar universiteti

aripova_saodat8822@mail.ru

Kirish

Bugungi kunda badiiy adabiyot tarjimasi turli xalqlar adabiyotini bir-biriga yaqinlashtirish, madaniy qadriyatlarni anglash hamda til orqali milliy mentalitetni o'rganishda muhim vositaga aylanmoqda. Tarjima jarayoni oddiy til almashtirish emas, balki madaniyatlarni qiyoslash, muallif maqsadini, badiiy obrazlarni va estetik ruhni yangi auditoriyaga to'g'ri yetkazish jarayonidir. Ayniqsa hikoya janrida obraz yaratish vositalari muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali muallif qahramon xarakterini ochadi, voqea ruhini beradi, milliy rang-baranglikni yaratadi.

Ingliz va o'zbek hikoyalarida obrazlar turli vositalar yordamida yaratiladi: metafora, epitet, o'xshatish, ramzlar, frazeologik birliklar, tarixiy-madaniy realiyalar, konnotativ birliklar, konseptlar va milliy madaniyatga xos boshqa unsurlar. Ushbu vositalarni tarjima qilish jarayonida ko'plab lingvokulturologik muammolar yuzaga keladi. Chunki badiiy obrazlar ko'pincha tilning ichki semantik tizimiga, milliy tafakkurga, tarixiy tajriba va madaniyatga bog'liq bo'ladi. Shuning uchun tarjimon nafaqat lingvistik, balki madaniy kompetensiyaga ham ega bo'lishi zarur.

Mazkur tezis ingliz va o'zbek hikoyalarida obraz yaratish vositalarining milliy-madaniy jihatlarini qiyosiy tahlil qilishga bag'ishlanadi hamda tarjimada ularning talqoni qanday o'zgarishini yoritadi.

Hikoyalar tarjimasi badiiy tarjima jarayonining eng murakkab yo'nalishlaridan biridir. Bu janrda qisqa matnda chuqur ma'no, kuchli obrazlar, ramziy birliklar mujassam bo'ladi. Ingliz va o'zbek adabiyotida obraz yaratish tamoyillari o'ziga xos bo'lgani sababli, tarjimonda o'ziga xos lingvokulturologik cheklovlar paydo bo'ladi.

Masalan: ingliz hikoyalarida individual psixologizm, shaxsning ichki kechinmalari va ramziy obrazlar kuchli bo'lsa, o'zbek hikoyalarida milliy qadriyatlar, an'ana, jamoaviy fikr va kundalik hayot detallariga urg'u kuchli bo'ladi.

Bu farqlar obraz yaratish vositalarini tarjima qilish jarayonida semantik, pragmatik va madaniy muammolarga sabab bo'ladi. Shu bois bu mavzu hozirgi tarjima nazariyasi va lingvokulturologiya uchun dolzarb sanaladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – ingliz va o'zbek adabiy hikoyalarida qo'llanadigan obraz yaratish vositalarining tarjimada qanday milliy-madaniy talqin qilinishini o'rganish, ularning semantik xususiyatlarini tahlil qilish hamda badiiy mazmunni to'g'ri yetkazishga xizmat qiluvchi samarali tarjima strategiyalarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida hikoyalarda uchraydigan asosiy obraz yaratish vositalari tasniflanadi, ingliz va o'zbek madaniyatlari o'rtasidagi konseptual farqlar aniqlanadi, shuningdek metafora, epitet, ramziy obrazlar, frazeologik birliklar va realiyalarning

Date: 13th December-2025

tarjimada aks etish xususiyatlari chuqur tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan semantik yo'qotishlar, madaniy o'zgarishlar va interpretativ xatolar aniqlanadi hamda badiiy obrazlarni adekvat uzatishga imkon beruvchi samarali yondashuvlar taklif qilinadi.

Metafora va ramziy ifodalar

Ingliz adabiyotida metaforalar ko'pincha abstrakt, ramziy va universal bo'ladi:

“broken dreams” — umidsizlik ramzi

“cold heart” — hissiyatsizlik

O'zbek adabiyotida esa metafora ko'proq xalqona, milliy madaniyatga yaqin:

“ko'ngli oqarib ketdi”

“etti uxlab tushiga kirmagan”

Tarjima muammosi: Har ikki tilda metaforani so'zma-so'z tarjima qilish mazmunni yo'qotishi yoki konnotatsiyani o'zgartirishi mumkin.

Tarjima strategiyalari:

- ekvivalent metafora topish
- funksional moslashtirish
- izohli tarjima
- kontekstga mos yangi metafora yaratish

Epitetlar va obrazli sifatlar

Ingliz hikoyalarida epitetlar qisqa, psixologik bo'ladi:

“silent grief”, “restless mind”

O'zbek hikoyalarida esa epitetlar xalqona va emotsional:

“ko'ngli nozik yigit”

“yerga qaragan qiz”

Tarjima jarayonida epitetning emotsional-estetik qiymatini saqlash muhim.

Realizmlar (milliy-madaniy unsurlar)

Bu eng murakkab tarjima elementlaridan biri. Misollar:

Ingliz hikoyalarida:

Thanksgiving, tea time, pub, cottage, foggy London

O'zbek hikoyalarida:

sumalak, do'ppi, mahalla, oila davrasida osh, choynak

Realniy birliklarning to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti ko'pincha bo'lmaydi.

Strategiyalar:

- transliteratsiya;
- izohli tarjima;
- analog birlik tanlash;
- moslashtirish.

Frazeologik birliklar

Inglizcha:

“a piece of cake”

“break the ice”

O'zbekcha:

“tili qisiq bo‘ldi”

“ko‘ngli yorishdi”

Frazeologizmlarni so‘zma-so‘z tarjima qilish mumkin emas. Ular madaniyatga singgan, obraz orqali ma‘no beradi.

Tarjima jarayonidagi lingvokulturologik muammolar

Semantik noaniqlik — obrazning asl ma‘nosi yo‘qolishi.

Konnotativ o‘zgarish — emotsional rang buzilishi.

Madaniy nomuvofiqlik — realiya yoki frazeologizm anglanmasligi.

Diskurs farqlari — hikoya uslubining boshqa madaniyatda boshqacha talqin qilinishi.

Ilmiy yangilik

Ingliz va o‘zbek hikoyalaridagi obraz yaratish vositalarining konseptual farqlari qiyosiy tahlil qilindi.

Tarjimada milliy madaniyatga xos obrazlarning o‘zgarish mexanizmi aniqlandi.

Obrazni madaniy interpretatsiya qilish bo‘yicha metodlar ishlab chiqildi.

Tarjimonning lingvokulturologik kompetensiyasi obrazni to‘g‘ri talqin qilishda asosiy omil ekani ilmiy asoslandi.

Amaliy ahamiyati

Hikoyalar tarjimasi bilan shug‘ullanayotgan tarjimonlarga qo‘llanma bo‘la oladi.

Tarjima nazariyasi, lingvokulturologiya fanlarida ilmiy-uslubiy material sifatida qo‘llanadi.

Badiiy tarjimalarda milliy-madaniy kodlarni to‘g‘ri yetkazish bo‘yicha takliflar beradi.

Xulosa

Ingliz va o‘zbek adabiy hikoyalarida obraz yaratish vositalari har ikki xalqning milliy-madaniy tafakkuri, dunyoqarashi va hayot tarzidan kelib chiqadi. Metafora, epitet, realiyalar, frazeologizmlar va ramziy obrazlar tarjimada lingvokulturologik yondashuvni talab qiladi. Tarjimon faqat til bilimiga emas, balki madaniyat, tarix, milliy ruh va mentalitetni chuqur anglashga tayanishi lozim.

Tarjima jarayonida:

- obrazning asosiy funksiyasi,
- konnotativ ma‘nosi,
- estetik qiymati,
- milliy xususiyatlari saqlanib qolishi badiiy tarjimaning muvaffaqiyatini

belgilaydi.

Shu bois mazkur mavzu bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar har ikki til adabiy merosini o‘zaro yaqinlashtiradi va badiiy tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Aripova, S. (2023). Ingliz va o‘zbek tillaridagi hikoyalar tarjimasining lingvokulturologik xususiyatlari. Science and Innovation, 2(3), 57–64.

Date: 13th December-2025

2. Komissarov, V. N. (2002). *Sovremennoye perevodovedeniye: Kurs lektsiy*. Moskva: ETS.
3. Nida, E., & Taber, C. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
4. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
5. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
6. Vereshchagin, E. M., & Kostomarov, V. G. (2005). *Yazyk i kultura*. Moskva: Indrik.
7. Maslova, V. A. (2001). *Lingvokulturologiya*. Moskva: Akademiya.
8. Karasik, V. I. (2004). *Yazykovoy krug: Lichnost, kontsepty, diskurs*. Volgograd: Peremena.
9. Gak, V. G. (1998). *Sravnitelnaya tipologiya angliyskogo i russkogo yazykov*. Moskva.
10. House, J. (2014). *Translation Quality Assessment*. London: Routledge.
11. Bassnett, S. (2014). *Translation Studies*. London: Routledge.
12. O'tkirov, X. (2010). *Tarjima nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: Fan.
13. Qo'chqorov, O. (2014). *Badiiy tarjimaning nazariy asoslari*. Toshkent.
14. Saidov, A. (2016). *O'zbek badiiy matnida obrazlar tizimi*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
15. Tillayeva, Z. (2022). Ingliz badiiy matnida metaforaning lingvokulturologik xususiyatlari. *Journal of Language Studies*, 5(2), 112–118.
16. Jabborova, N. (2023). Frazologik birliklarning tarjimada lingvokulturologik ahamiyati. *Inlibrary.uz*, 4(12), 45–52.
17. Turayeva, S. (2022). Inglizcha realiyalarning tarjimada madaniy mosligi. *Science and Education*, 3(6), 214–220.
18. Ergasheva, M. (2023). Ingliz va o'zbek hikoyalarining madaniy-semantik qiyosi. *GE Journal*, 11(3), 98–105.

